

канстатаваў, што “эстэтыка, псіхалогія творчасці, творчы працэс – яшчэ не сталі дакладнай навукай”(4) і быў перакананы, што неабходна весці навуковыя даследаванні ў гэтым напрамку.

Крытычныя артыкулы У. Караткевіча пра паэзію Алесь Наўроцкага, Васіля Зуёнка, Рыгора Барадуліна, Янкі Сіпакова, украінскага паэта Уладзіміра Лучука – яркія, запамінальныя. У іх увасобіліся спецыфічныя рысы пісьменніцкай крытыкі: спалучэнне вобразнага мыслення з аналітыкай, пранікненне ў таямніцы творчасці аўтара, веданне правіл, якімі кіруецца пісьменнік, увасабляючы сваю задуму ў мастацтве слова.

Уладзіміра Караткевіча прыцягвала і журналістыка. Ён аўтар яркіх публіцыстычных твораў “Зямля пад белымі крыламі”, “Званы ў прадоннях азёр”, “Вязынка”, “Родная мова” і інш. Акрамя таго, Караткевіч непасрэдна супрацоўнічаў са СМІ. У 1965 годзе, напрыклад, ён праходзіў вайсковыя зборы ў штотыднёвіку Ціхаакіянскага флоту “Боевая вахта”, выступаў па мясцовым тэлебачанні, напісаў некалькі нарысаў для маракоў. У 1976 годзе пачаў працаваць на Беларускім тэлебачанні ў якасці тэлеведучага праграмы “Спадчына”, якая ажыццяўляла цыкл перадач пра мінулае Беларусі, яе музычную культуру, кнігі, народныя касцюмы, дойлідства. Усё гэта спрыяла фарміраванню нацыянальнай самасвядомасці беларусаў, вяртанню ім гістарычнай памяці.

Ва ўсіх сферах творчай дзейнасці Уладзімір Караткевіч адметны і непаўторны. Яго творы, сугучныя нашаму часу, па-ранейшаму хваляюць, абуджаюць пачуццё гонару за нашу Бацькаўшчыну і яе народ.

Літаратура

1. Верабей А. Абуджаная памяць. Нарыс жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча. – Мн., 1997. – С. 15.
2. Караткевіч У. Пісаць цікавей, з большай адказнасцю. – Літаратура і мастацтва, 1981, 24 крас.
3. Караткевіч У. Зб. тв.: У 8-мі т. Т. 8, кн. 2. С. 352.
4. Тамсама. С. 359.

**Наталля Кузьміч
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт**

ЭСЭ-РЭЦЭНЗІЯ МІХАСЯ СТРАЛЬЦОВА: ДА ПЫТАННЯ ФУНКЦЫЯНАВАННЯ

Стыль беларускага пісьменніка Міхася Стральцова некаторыя даследчыкі вызначаюць як паэзія ў прозе; лад фразы ў яго творах музычны і

размераны, стварае рытм, набліжаны да паэтычнага; суб’ектыўна-аўтарскія адносіны да рэчаіснасці кладуць адзнаку на стыль, мову твораў, характары герояў. Таму невыпадкова, што ў сваёй літаратурна-крытычнай дзейнасці пісьменнік звяртаўся да жанру эсэ, дзе на першы план вылучаюцца індывідуальна-аўтарскі характар раскрыцця тэмы, паказ суб’ектыўнага (аўтарскага) бачання (прычым, меркаванні не прэтэндуюць на аксіяматычнасць), нязмушанасць апавядальнай плыні, свабодная кампазіцыя. Для эсэ, паводле З. С. Смялковай, характэрна пераважнае выкарыстанне двух асноўных тыпаў маўлення – апісання і разважання ў розных жанрава-стылістычных формах: эсэ-рэцэнзія, эсэ-мастацкая замалёўка, эсэ-нататка, эсэ-дзённіковы запіс, эсэ-ліст, – прычым ва ўсіх названых відах розныя суадносіны элементаў мастацкага і публіцыстычнага стыляў. Думаецца, некаторыя творы з літаратурна-крытычнай спадчыны М. Стральцова можна аднесці да эсэ-рэцэнзіі.

У эсэ-рэцэнзіі прысутнічаюць два планы – суб’ектыўна-аўтарскае і аб’ектыўна-значнае. Даць крытычную ацэнку твора, раскрыць яго ролю ў творчасці аўтара, даць пэўныя звесткі пра змест, кампазіцыю, кола закранутых праблем і інш. – гэта не асноўнае для пісьменніка. Ён імкнецца паказаць тое новае, што ўразіла менавіта яго, зафіксаваць пэўны суб’ектыўны момант успрымання літаратурнага твора.

Можна вызначыць пэўныя асаблівасці будовы эсэ-рэцэнзіі М. Стральцова.

– Трапны заглавак, які з’яўляецца своеасаблівым ключом да разумення аўтарскага бачання.

– Аўтар адразу называе чытачу прадмет сваіх разваг, напрыклад, новы зборнік вершаў пісьменніка, кніга прозы паэта, проста чагырохрадкоўе, г. д.

– Вызначэнне ключавага слова, з дапамогай якога аўтар звяртае ўвагу чытача на тое новае, што ўбачыў менавіта ён. Напрыклад, у эсэ-рэцэнзіі “Запрашэнне на агледзіны” ключавое слова – гэта “слова”; слова “добрае”, “удала ўгаданае”, “паэтычнае” ў новым зборніку вершаў А. Зарыцкага “Асяніна”; становіцца зразумелым, што менавіта слова, паэтычнае слова, слоўнае майстэрства ўразіла М. Стральцова ў гэтым зборніку пісьменніка. Вось і яшчэ адно добрае *слова* (курсіў мой. – Н. К.) на відавочку, вынесена ў назву кніжкі, і мы па-харошаму здзіўляемся і, можа, нават трошкі зайздросцім: бач ты, асяніна! Было ж во такое *слова*, і чуў жа яго, але абмінуў... Асяніна... Ну, вядома, да восені. Так, пачынаючы здалёк, прымервае да сябе гэтае *слова* Аляксей Зарыцкі ў новай кнізе вершаў” [Стральцоў М. У полі зроку. Зб. літ.-крыт. артыкулаў, эцюдаў, эсэ. – Мн.,

1976. – С. 103]. Ключавое слова можа структураваць тэкст, што дасягаецца паўтарэннем яго ў тэкставай прасторы твора. Ключавых слоў можа быць некалькі – яны звязаны адно з адным, з загатоўкам або вынесены ў загаловак эсэ-рэцэнзіі.

– Тэкст складаецца нібы з двух планаў: развагі аўтара над вартасцямі літаратурнага твора/зборніка і разважанні больш агульнага плана, да якіх М. Стральцоў пераходзіць, сутыкнуўшыся з важным, на яго думку, пытаннем падчас разгляду літаратурнага твора. Такім чынам, развагі аўтара над вартасцямі канкрэтнага літаратурнага твора перапыняюцца пэўнымі фрагментамі-развагамі больш агульнага плана – атрымліваецца, што ў тэкставую прастору рэцэнзіі “ўклеіваюцца” мікратэксты са сваімі тэмамі. Напрыклад, мікратэмы “проза паэта”, “першае апавяданне” (“У новым жанры”); “слова і паэт”, “творчая сталасць” (“Запрашэнне на агледзіны”). Часам аўтар будзе свае развагі своеасаблівым ланцужком: “ключавое слова” – “літаратурны твор” – “зборнік твораў” – “асабліваасці творчай манеры пісьменніка”.

– Напрыканцы аўтар падсумоўвае раней сказанае, вяртаецца да гадоўнай думкі.

Падаецца заканамерным, што ў літаратурна-крытычнай спадчыне М. Стральцова можна вылучыць такую жанрава-стыльовую разнавіднасць эсэ, як эсэ-рэцэнзія. Звычайная рэцэнзія ў яго проста не атрымалася б – зварот да эсэістыкі быў абумоўлены самой прыродай таленту пісьменніка-лірыка, крытыка М. Стральцова.

Ольга Медведева

Белорусский государственный университет

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ: ОТ ЗАМЫСЛА АВТОРА К ДОМЫСЛУ КРИТИКА

1. Сегодня происходит радикальная переориентация культуры. Экран меняет ранее существовавшие представления о системе и иерархии ценностей, он полифункционален и противоречив. Электронная среда – это среда, в которой возможно все. Отношение экрана к традиционным ценностям культуры, архетипам коллективного бессознательного отходят на задний план. Современная экранная культура безотносительна к действительности и миру ценностей, когда создаваемое с помощью эк-